

KÖNYVMŰVÉSZETI APRÓSÁGOK.

a) Könyvfedelek.

INNÉT, messziről nézve, az angol kiadók kivétel nélkül finom és művészelkű urak, mert ami tőlük világpiacra, tehát hozzánk is kerül, mind olyan, hogy az ember fölkiált örömeiben, amatőrvágyakat érez s némi irigységgel gondol »Ködös Albion« földjére, ahol a legegyszerűbb polgárok, még cab-kocsisok is, szép, formás, művészi könyvekből szürcsölnek literáris élvezeteket. Minden valószínűség szerint így van ez, mert ha másképp lenne, a kiadók becsuknák a boltot, nem adnák ki a nép, a közönség, az u. n. nagy forgalom számára könyveket olcsón s emellett a szép előkelőségének jegyében. A kiadók ugyanis érthető okból finance-természetiek, s csak aztán, másodsor, mellesleg, ha »nem árt az üzletnek«, irodalmiak. Érthető okból azt keresik, azt az utat, amit a könyv gyors (minél gyorsabb, annál jobb) terjedési vonalának lehetne nevezni, ami a könyvet kívánt, keresett, felkapott valamivé teszi, ami egy bizonyos fajta szükségletet elégít ki egy bizonyos, többé-kevésbé adott közönség izlésének, szeszélyeinek megfelelően, sőt szolgálatában. Így ezen a ponton a könyvkiadás époly mesterség, akár a szabóság, vagy parfümerie, s ebben az értelemben a kiadók ha az üzleti érdek, haszon és számítás határain belül irodalmat és művészetet szolgálhatnak: megteszik, mert nyilvánvaló: miért ne tennék, amikor ez hivatásukat magasabbrendűvé avatja, s amikor ők maguk se mondják, hogy kalendáriumokat és rémhistoriát kiadni különösképen lelkes hivatal. Azonban kívánni tőlük, hogy irodalomra és művészetre nézzenek, viszont ha kell, adják föl a csunya, profánul hangzó, s végül mégis kulturát elősegítő üzleti érdek fellegetvárát: ezt kívánni szabad ugyan, de annyi, mintha valakit rajta-rajta kiáltással öngyilkosságra biztatunk. Ezt megtenni ők, hogy úgy mondjam, nem bolondok, erre Balkán-államokban époly kevéssé kaphatók szegény kis könyvszatócok, mint nagytökéjű könyvembe-
rek, könyvpapák, könyvgyárosok London

piacán. Voltakép bennük inkább megértés, intuíció, inkább a talentum dolga, semmint pusztá algebraikus számítás, amikor elképzelik, jóformán előre tudják, valamely könyv nyomán jelentkező tetszés mekkoraságát. Habár a könyv náluk készül, habár ők választják meg a külsejét, formáját, kívül-belül szépségét, a papírt, a nyomást, táblát, illusztrációt: voltakép független tőlük a könyv művészi profilja, fajsúlya, független az, amit »könyvművészeti értéknek« neveznénk, ha szeretnők az ily megnevezéseket. Mindezt pedig ne méltóztassék paradoxon gyanánt tekinteni. Csak azt példázzuk vele, hogy a kiadókon át különböző publikum-rétegek nyújtják kezüket alacsony és nemes, bár s művészi könyvek után. Hogy noha lát szolag viszik, vezetik azt a százszinű keveréket, valójában ők azok, akik vezetettek. Valójában ez a százszinű keverék az, mely befolyásolja a könyvtermelés nivóját vagy nivótlan-ságát, s a kiadók, amikor eltalálják azt, ami »benne van a levegőben«, kielégítik, amire szükség van, ha szabad élni e hasonlattal: csak visszaverő lemezei egy csomó kívánczóságnak közönséges vagy nobiles gyönyörök után.

Így, erről az oldalról vizsgálva egész más-ként fest tehát a kép, amit arról festünk keserűen és türelmetlenül, hogy a könyv nálunk mért halad oly lassan, csigalassúsággal művészi célok felé. Bizonyos, hogy nagyrésztben, sőt túlnyomó nagyrésztben itt még hátra van az, ami a könyv újjászületése címén rég megtörtént Angliában, s ma főleg a németeknél díktál erős tempót. Hátra van az, hogy a könyvet művészi objektumnak tekintsük, helyesen: azt tekintik, legalább általánosan, művészi könyvnek, ami az illusztrációkban a Doré-féle nyomokon halad, s a kötés terén a kalendáriumstílus, barokk-díszítő formák és dús aranyozás bőségében virul. Bizonyos, hogy nálunk u. n. reprezentáló könyvek, amelyek sok helyütt bútordarab gyanánt kezeltetnek: díszalbumok, érdemes költők díszkiadásai sem készülnek a »finom lelkek számára« annyi művészettel, ahogy elkészül mindennap pl. egy

Wilde-kötet olcsó, angol és tudj' isten hányadik tucatkiadása. Persze itt most kivesszük azokat a könyveket, amelyek olykor, ritka fehér hollók gyanánt, jelennek meg könyvbarátok, amatőrtársaságok jóvoltából. Ez nem jöhet számításba, amikor a könyv egyetemes kulturájáról van szó, éppen mivelhogy kivétel. Mert az ily könyvek csak szegény kis árvák a nagy rengetegben. Születésük rendszerint azon fordul, hogy hányan vannak felebarátok, akik engednek a szép szónak, jó szónak, s végre is »áldoznak a műveltség oltárára«. Előkelő boltok kirakataiban alig láthatók, mert előkelő boltok azt helyezik kirakatba, amit érdemes, amire hogy ridegen, de stilszerűen fejezzük ki magunkat: vevő, vásárló akad, sem egy, sem kettő, sem három, hanem lehetőség szerint tömegnumerus. S megint legkevésbé állítható, amit sokan oly szívesen kicövekelnek lelkiismeretük vizsgálatására, hogy igenis, ami büntényt nálunk a könyvkiállítás körül sűrűn elkövetnek, ez a kiadók bünténye egyedül és főbenjáró módon. Mindezt persze kiadókra kenni legkönnyebb művelet, de egy kicsit a dolog fenekére nézve, mindjárt kitűnik, hogy más okok, több súlyos ok játszik közre, amiért a nyomdák szokatlan számmal dobnak piacra könyvszörnyeket, brutális táblákat és illusztrációkat a hatvanas évek fametszet modorában. Az egyik ok, hogy nincs, mert nem lehet magasabb kulturánk, mint amilyen van, tehát: nincs, mivelhogy nem lehetett magasabb könyvtermelésünk, mint amilyen volt. A másik ok már művész urakon mulik, amikor Nagy Sándor és Kriesch-en kívül alig merünk valakit megnevezni, aki tudja és érzi mi ez: könyvet díszíteni. Mert igaz ugyan, hogy meglehetősen szaporaság konstatalható azokból a könyvekből, amelyek kötésükön az u. n. szecessziós vonalakkal azt vallják, hogy modern könyvek. De ezek a szerencsétlen szecessziós vonalak csodálatosképen ugyanígy ismétlődnek plakátokon, szönyegeken.

E folyóirat mostani száma néhány rajzot hoz Falus Elektől, amelyek ép arra szolgálhatnak példa gyanánt, hogy a stílusos értelemben vett könyvtáblák. Tiszta és nyílt módon csakis annak jelentkeznek, aminő célból készül-

tek. Megvan bennük az, ami szaknyelven könyvszerűségnek hivatik. Egyszerűen, könnyen elgondolt dolgok. Finomaknak és par excellence dekoratíveknek mondanók őket, ha e két jelző: finom és dekoratív nem volna téves használásoktól kompromittálva. Súlyos plakátvonalak kellemetlen ízét nem találni rajtuk. Jelen esetben nem frázis, hogy a szerzőjükben él az anyag karakterének tudata, a bőr természetének ismerete, vagy ha úgy tetszik: érzi az anyag lelkét. Technikájuk az aranymetszés, amely technika idők folyamán kiveszett a gyakorlatból, jóllehet gyönyörű szubtilitásokat kínál. Ma csak az angolok tudják és használják, s újabban a német biederesség, Vogelerral az élen.

O. Wilde, Tales — ez az angol cím található az egyik rajzon, ami ha nem is volna található, mindjárt szembetűnnék, maguk a rajzok árulnák el, hogy idegen miliónek csinálódtak, hogy szerzőjük messze innét, idegen talajon nevelődött. Ez való igaz. De a dolgon mindjárt változtat, ha meggondoljuk, hogy először: nem nevelődhetett máshol, csak ott, ahol az emberek a művészi könyv spontán szeretetében élnek. Továbbá hogy Falus elején áll fejlődésének, kora — Schiller után szabadon szólva — »Sturm und Drang«-kor. S ez a fontos. Nem pedig az, hogy aki e rajzok szülőhelyét, milióhoz tartozását keresi, előbb a La Manche csatornán kell átusznia.

DÖMÖTÖR ISTVÁN.

b) Iskolakönyvek.

Ez a motto: művészet az iskolában, megjelenik minden művészeti kongresszuson, mint fontos és élénk vitákra ösztönző programmpont. Hogy mit kell felőle gondolni, mi a jelentősége, mi lesz az értéke s átformáló hatása, körülbelül mindenki előtt tudva van. Az iskola társadalmának, jövő generációknak egész új karakterét várjuk ettől a mottótól, ha majd való alakban jelentkezik, s nemcsak mint művészeti kongresszusok vitázópontja, amely fölött különböző, elsőrangú, szakjártas férfiak, tekintélyek, régi és újak bizonyítják, hogy megvan bennük a disputáló hajlam, készség,

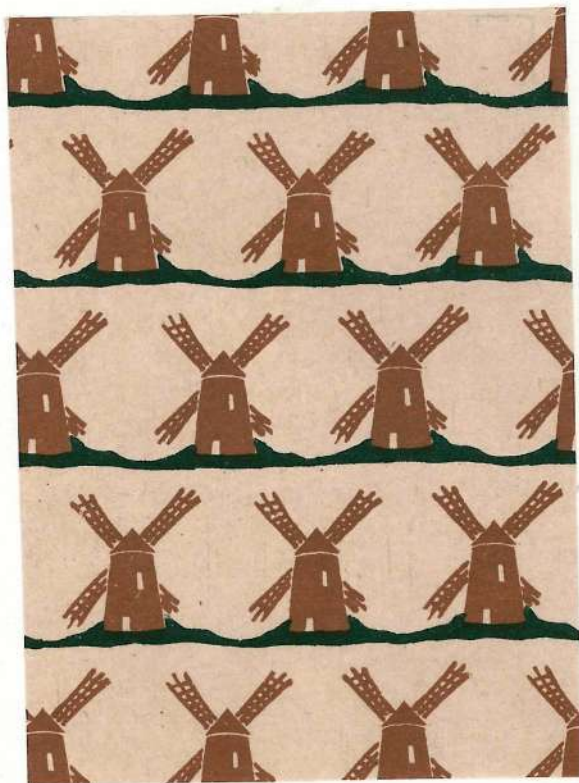
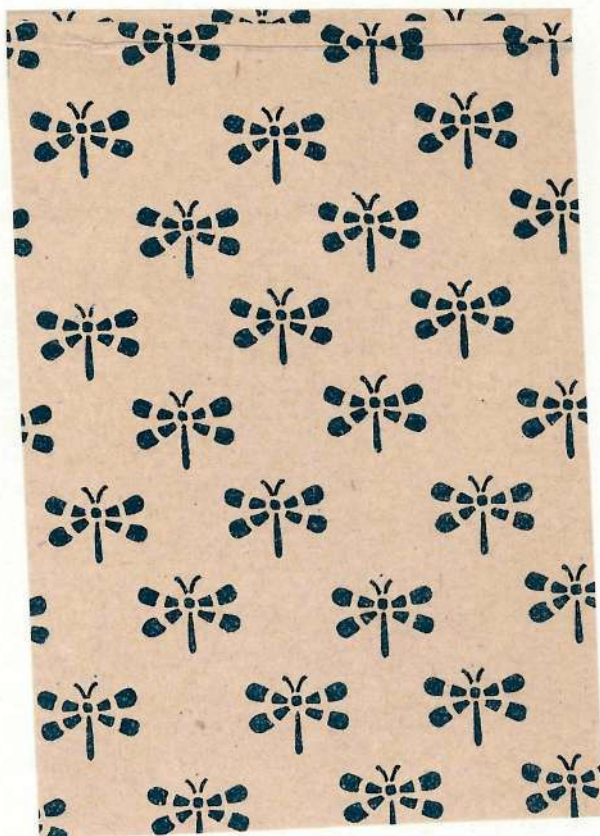
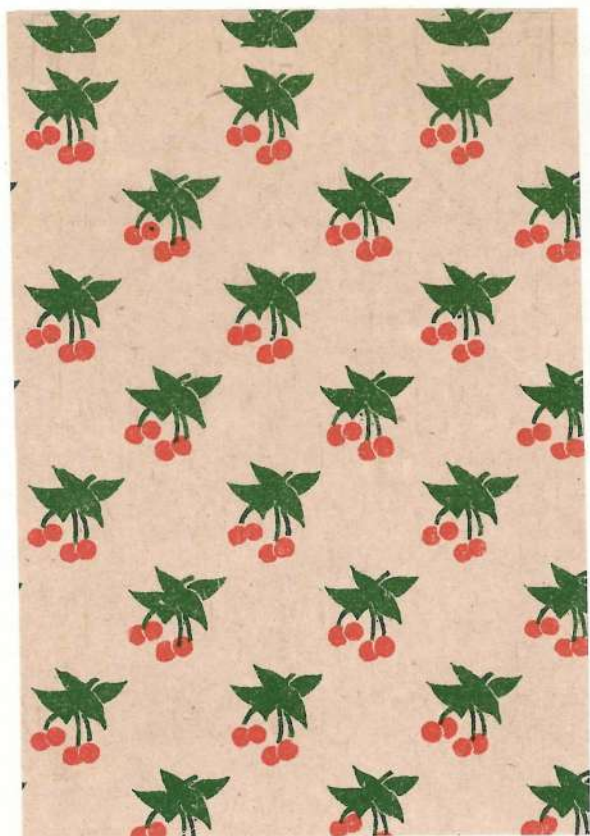
tudás és ismeret-fegyvertár, megvan, hogy sokat használt szóval éljek: a téma szeretete. A baj csak az, hogy ennél a bizonyításnál nem mennek tovább, s amikor széjjelválnak, elbúcsúznak, egymásnak minden jót kívánnak, a kérdést magát aludni hagyják a legközelebbi kongresszusig.

Bizonyos, hogy az egész némettség, helyesebben: főleg a némettség ma fokozott erővel tanakodik azon, hogy hát miképpen is lenne »a művészet az iskolában«. Az ú. n. Kunstliteratur itt produkál végtelenül sok értekező iratot, sokszor érdekes, a dolog élet pedző, sokszor meg képtelen, hátukra esett teóriákat. Keresd elő a folyóiratok új számaát, nézd meg a »Säemann«-t bármely alkalommal, s mindjárt az első lapon, föltétlen bizonyossággal ráakadsz arra a cikkre, amely a »Kunst in der Schule« körül forog. Egyéni vélemény, de éppen ez a sok forgás az, ami nekünk kevésbé tetszik, ami gyanus, mert féltékenységre mutat, arra, hogy bár nagyon szeretnének valamit, alapjában maguk is ijedeznek attól, amit szeretnének. A magyar nép az ő találékony és képekben beszélő eszével azt mondaná erre hogy: minek a dolognak feneket keríteni? Nos, ez az. Minek itt meg egyezni vagy meg nem egyezni, amikor nagyon kétséges, hogy ami elméletben végre célszerűnek mutatkozik, a praktikusság számára tényleg állhat-e majd szilárdan, biztos alapon és sokáig, mint egyedüli jó és üdvözítő. Az élet egyik rakoncátlan tulajdonsága ugyanis az, hogy keresztülhúz előre kieszelt számításokat. Ez esetben tehát hiábavaló minden teoretikus megállapodás, mert feldől az eleven valamik legelső jelentkezésénél. Mi tiszteljük a »téma szeretetét« és nagyrabecsüljük az alaposágot, amellyel a mai némettség ezt a kérdést kezeli. Értjük és respektáljuk azt a féltő gondot is, amellyel azt akarják, hogy a Schopenhauer 44 fejezete: a jövő, a gyermek, az új generáció, Gárdonyi Géza szerint: »a hatalmas harmadik« művészetre nevelődjék. Ezen a

ponton látjuk magyarázatát annak a vihárnak is, papíron és ankétekben jelentkezett pro s kontra véleményeknek, ami akkor támadt, amidőn az új rajztanítás első szellőmozdulásai a kontinensre értek, amidőn nem egy módszer, hanem ennél sokkal több és jelentősebb: egy darab kultúra jobbra vagy balra fordulása függött azon, hogy az iskolában görög meandereket rajzoljanak-e, avagy élővirágot, lepke, bögrét és egyéb efféle holmikat. Aggodalom és előrelátás tehát nem nevetni való erények, amikor arról van szó, hogy a művészet miképpen közeledjék az iskolához. De a kérdést egészben sohasem a pedagógusok és családapák fogják megoldani, hanem maguk a művészek. Sohasem teóriák és kongresszusok, hanem művészek és velük együttérző cselekvő emberek. Például itt van az iskolakönyv. Egész »chamber of horrors«-t lehetne összeállítani azokból az iskolakönyvekből, amelyeket ma kis és nagy diákemberek használnak. Kézenfekvő dolog, hogy ami ezen a vonalon történik, barbárság. Főleg a teljesen német mintára készült ú. n. márványpapírok, amelyek az elemi iskolák könyveit fedik: ezek azok, amelyek éppen nem hívhatók a művészet ügyvivőinek. Mindazonáltal — jóllehet léptenyomon és évek óta beszélünk a művészi nevelésről — egész máig senkinek sem jutott eszébe, hogy itt tenni kell valamit, azonban nem holnap vagy holnapután, hanem mindjárt, rögtön. Pedig az egész ügy mindössze annyi, hogy ki kell cserélni ezeket a födeleket jobbakkal, célszerűbbekkel, művésziakkal. Egy kiadó: Singer és Wolfner ma megcsinálta ezt Lakatos Artur tervei nyomán. A könyvfedelekéből négyet ezennel bemutatunk. Egyelőre csak kezdeményezések, de legalább: kezdeményezések, megcsinált valamik, s többet jelentenek levegős teóriáknál. Megérdemlik a figyelmet, mert annak a művészeti politikának jegyében készültek, amely a legszebb minden művészeti politikák közt.

(D.—)

ISKOLAKÖNYVEK BORÍTÓPAPIROSAI.
TERVEZTE LAKATOS ARTUR.
KIADJA SINGER ÉS WOLFNER.

PAPIERS PEINTS POUR COUVERTURE
DE LIVRES À L'USAGE D'ÉCOLIERS.

